KULTURNA GEOGRAFIJA. KRITIČKI RJEČNIK KLJUČNIH POJMOVA

David Atkinson, Peter Jackson, David Sibley, Neil Washbourne (ur.): Kulturna geografija. Kritički rječnik ključnih pojmova (prevod Damjan Lalović). Disput, 295 str. Zagreb 2008.

Geografija se že nekaj desetletij sooča z neke vrste krizo identitete, ki jo je mogoče najlažje, a ne nujno tudi najbolj točno, prepoznati z vztrajnim redefiniranjem predmeta našega preučevanja. Neredko zlasti šolniške kroge naše sfere preveva občutek neizprosnega krčenja geografije v celotni izobraževalni piramidi. Toda obenem smo priča razmahu uporabe geografskih oziroma prostorskih pojmov v sorodnih vedah. Brez skrbi: geografija svoje delovišče celo širi, oženje je pač odločitev nas samih in večnega samospraševanja o tem, ali je nekaj še 'geografsko'. Potrebuje pa nove pristope spoznavanja prostorske stvarnosti, kar je danes bolj kot kdajkoli odvisno od naše spoznavne moči in zavestnega usmerjanja.

Nekako tako izzveni uvodnik pričujočega dela, ki je jeseni 2008 izšlo kot dopolnjeni hrvaški prevod angleškega izvirnika. Širina predstavljene kulturne geografije sili h kritičnemu premisleku ne le o kulturni geografiji (in posredno o različnih drugih vejah družbene geografije), temveč nas vrača nazaj h koncepciji sodobne geografije nasploh. A preden preidemo k podrobnostim, velja opozoriti še na pridevnik 'kritični' v podnaslovu omenjenega dela. Kritičnost ni le modni trend v mnogih vejah naše vede, temveč očitna potreba, v predstavljenem delu pa je celo ključni koncept. Izpostavljeni kriticism bi morda med vrsticami lahko prebrali kot nezadovoljstvo z analitično in sintezno učinkovitostjo ter prepričljivostjo 'klasičnih' geografskih razmišljanj; ta potem sili h 'kritiki', kateri pa bi morala (logično!) slediti nova konstrukcija. Priložnosti je izjemno veliko, saj se, kot prej navedeno, polje 'geografskega' vztrajno širi. Morebiti poreče ob prebiranju tega zanimivega priročnika kateri od starejših kolegov: kaj pa je v tem geografskega! Toda prepustimo presojo bralcem.

Skoraj 300 strani obsežno delo so uredili štirje britanski geografi D. Atkinson, P. Jackson, N. Washbourne in D. Sibley in sicer tako, da so različna področja, ki jih pokriva današnji pojem kulturne geografije, združili v tri vsebinske sklope. Vsako poglavje samostojno obravnava izbrani pojem in mu na koncu doda tudi seznam ključne referenčne literature. Priročnik je torej skupinsko delo tridesetih avtorjev, ki podajajo različne vidike kulturno-geografske misli.

Prvi del (Prostor, znanje in moč) uvede Strohmayerjev prispevek o poststrukturalizmu, ki v marsičem obelodani sodobni pogled na geografsko stvarnost, ki jo ne opredeljujejo klasične strukture, spoznane prek bolj ali manj obsežne kvantitativne analize, temveč dinamika in procesi, prepoznani na druge načine. V tej dinamiki so videti tudi pokrajina, okolje in prostor drugače, opredeljeni v znatni meri glede na človekovo dožemanje teh pojmov in ne objektivizirane slike realnosti, dojemljive predvsem prek sistematičnih kartografskih in/ali statističnih prijemov. Sodobna pokrajina je tako veliko bolj počlovečena (antropogenizirana) tudi zaradi načina njenega spoznavanja in ne le objektivnih sprememb v prostorski in družbeni stvarnosti. Prvi del zaključujeta jedrnati razpravi o vladanju (A. Jonas in J.

While) ter o geopolitiki (G. Toal). Slednjega poznamo predvsem kot vidnega predstavnika v anglosaksonskem svetu zelo zastopane struje 'kritične geopolitike' in tudi v tem prispevku se dikcijam kritično-geopolitičnega razmišljanja ni izneveril.

Drugi del nosi naslov Različnost in pripadnost in je posvečen zlasti vprašanjem identitete. Poleg pričakovane razprave o tej temi pa se loteva tudi za geografijo manj običajnih, npr. 'belost', 'ne-hendikepiranost' in 'seksualnost' in s tem povzema teme, ki so doma zlasti v anglosaksonskem, manj pa v srednjeevropskem kontekstu in praksah kulturne geografije. Toda izkaže se, da je npr. premislek o rasizmu in državljanstvu še kako aktualen tudi za naš srednjeevropski družbeni in politični utrip in torej vreden tudi geografske obravnave, saj so zadrege spričo intenzivnih čezcelinskih selitev vsak dan večje.

Drugi del zaključuje poglavje o dediščini. Mišljena je v prvi vrsti kulturna dediščina kot materialni in nematerialni izraz človekovega organiziranega delovanja in posledično tudi oblikovanja kulturne pokrajine. Toda po drugi strani izrecno poudarja tudi t.i. 'humani' kapital na eni ter gospodarsko vrednost dediščine, npr. za potrebe turizma, na drugi strani. Dediščina lahko to postane šele po interpretaciji in reinterpretaciji in torej ne more biti 'narejena' enkrat za vselej. Po svoji vsebini bi v ta del gotovo sodilo tudi zaključno poglavje tretjega dela 'kiborške kulture', ki pa so ga uredniki uvrstili v naslednji sklop kulturnogeografskih tematik.

V tretjem delu (Meje in ločnice) sta za razumevanje ključni poglavji o globalizaciji in postmodernizmu. Vse ostalo so pravzaprav posledice. Nekoliko presenetljivo pa v tem delu ni govora o političnih mejah in mejnosti kot očitnem in nesporno zelo pomembnem dejavniku oblikovanja 'obmejnih' pokrajin, temveč pišejo avtorji o drugih vidikih ločevanja, npr. o kolonializmu in postkolonializmu, problemih diaspore, ločevanju družbenega in tehničnega, zasebnega in javnega ipd. V tej luči je tudi že omenjeno poglavje o kiborških kulturah smislen zaključek, saj izpostavlja (ne)ločljivost realnega in kibernetičnega prostora.

Knjigo, ki nosi originalni podnaslov 'A critical dictionary of key concepts' in torej izrecno govori o konceptih in ne zgolj o pojmi, zaključuje posebno (dodano) poglavje hrvaške avtorice Laure Šakaje. Prispevek podaja pregleden razvoj kulturne geografije in prikaže umeščenost te geografske veje v sklopu humane geografije. V drugem delu je to predvsem komentar novega pojmovanja kritične geografije, ki sicer ne negira realnosti, pač pa ga (zvesta konceptu kriticisma) relativizira, rekoč, da je naš stvarni svet (morda) le fikcija, realen pa je tisti in tak, kot ga lahko prepoznamo. Pri tem opozarja, da je produkt prvega (stvarnega, realnega, materialnega) sveta in drugega (interpretiranega) sveta tudi kompleksen tretji prostor (kjer se istočasno prepletata realni in zamišljeni (spoznani) prostor. Avtorica ugotavlja, da je s tem čas trdnih argumentacij in enostavnih odgovorov, opirajočih se na pozitivistične prvine spoznavanja, pač minil. To po mojem sicer ne pomeni nujnosti obrata od stare, klasične geografije do nove, v kateri ima percepcija bistveno večjo spoznavno težo. Nove 'kritične' koncepte kulturne geografije lahko razumemo predvsem kot priložnost za razmisleke o učinkovitosti različnih miselnih pristopov spoznavanja vse bolj zapletenih odnosov in procesov v sodobnem svetu.

Jernej Zupančič